PROIECTUL CULTURAL „*ISTROROMÂNII - CONSOLIDAREA ŞI PERMANENTIZAREA VALORILOR ŞI TRADIŢIILOR*". PREZENTARE GENERALĂ

Elena Ramona POTOROACĂ

Sub egida Complexului Național Muzeal „ASTRA", s-a derulat în perioada martie-octombrie a anului 2008 proiectul cultural *Istroromânii - consolidarea şi permanentizarea valorilor şi tradițiilor*, finanțat cu sprijinul Administrației Fondului Cultural Național. În cadrul acestuia s-au remarcat două etape distincte: *cercetarea de teren* ce a vizat investigații complexe (antropologice, etnografice şi lingvistice) în principalele comunități locuite de istroromâni pe teritoriul Croației şi *o serie de manifestări cultural-artistice* dedicate acestei comunități, care s-au desfăşurat la Sibiu.

Istroromânii reprezintă o comunitate, a cărui număr variază după diversele statistici între 300-1.500 de persoane. O parte dintre aceştia locuiesc în oraşele din Istria, mulți dintre ei trăind de la jumătatea secolul trecut, în țări ca America, Noua Zeelandă, în Italia la Trieste, dar prezența lor, în număr destul de mic este simțită şi în alte țări.

Secole de-a rândul, aceştia s-au numit în propria limbă ***rumâri***, dar au fost cunoscuți de către localnici şi sub numele de ***ciribiri,*** iar de către filologi ca ***vlahii*** din Istria. Locuitorii acestor sate sunt astăzi remarcabili pentru supraviețuirea lor lingvistică. În ultimul secol, numărul acestora a scăzut de la 10.000 la doar 300, şi aceştia fiind amenințați cu dispariția.

Istroromânii sunt concentrați în special în şapte localități care se află în partea vestică croată, mai precis în Peninsula Istria.

În Croația este vorba de satul *Žejane/Jeiăni/Jeiane* (cel mai mare dintre ele, situat la nord de Monte Maggiore/MunteleMare), *Šušnjevica/Şuşnevița* şi cătunele *Brdo/Bârda/Bârdo*, *Jesenovik/Sucodru*, *Nova Vas/Nosela*, *Kostračani/Costerceani*, *Letaj/Letai*.

În demersurile de investigare care s-au desfăşurat în perioada 9-19 iunie 2008, în comunitățile istroromâne au participat: drd. Valer Deleanu-cercetător; dr. Ovidiu Baron; Raluca Iliuț, Elena Potoroacă - muzeografi; Claudiu Doncuțiu-operator video.

Cercetarea de teren a muzeografilor din cadrul Complexului Național Muzeal „ASTRA" din Croația, a vizat în principal satele Jeiane şi Suşnievița, singurele care mai păstrează urme evidente ale strămoşilor, însă am trecut şi prin satele învecinate celor două localități amintite, tocmai pentru a ne convinge de dispariția acestor urme, cândva evidente şi aici.

Obiectivele prioritare echipei de cercetare au fost:

a) colectarea şi studierea datelor de natură lingvistică, privitoare la componentele definitorii ale dialectului istroromân;

b) diseminarea deosebirilor şi asemănărilor cu limba română;

c) identificarea gradului în care, dialectul local se mai păstrează în cadrul comunităților;

d) reliefarea situației culturale şi sociale a comunității istroromâne, în perspectiva dispariției ei;

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

e) sublinierea importanței acestui dialect precum şi aflarea numărului de vorbitori activi ai dialectului istroromân;

f) identificarea notelor definitorii ale patrimoniului cultural istroromân;

g) evidențierea principalelor trăsături ale ocupațiilor tradiționale;

h) distingerea unor tipologii ale localităților şi ale arhitecturii locuințelor;

i) fixarea aspectelor legate de evoluția tradițiilor istroromâne;

j) definirea caracteristicilor sărbătorilor laice şi religioase;

k) identificarea trăsăturilor portului popular istroromân;

l) originea, încărcătura şi specificitatea dansurilor tradiționale istroromâne.

În perioada 10,11,13,14,15,17 iunie, echipa de cercetare s-a deplasat în satele: Jeiane, Mune Mare, Suşnevița, Subcodru şi Brdo realizând:

- înregistrarea unui număr de peste 25 de interviuri cu locuitorii vorbitori de limbă istroromână, precum şi cu oficialități croate;
- realizarea unei arhive fotografice şi video, cu surprinderea unor procese şi realități semnificative a unor detalii din fiecare comunitate;
- surprinderea şi imortalizarea trăsăturilor antropologice ale locuitorilor;
- cercetarea şi înregistrarea caracteristicilor tipologice constructive şi decorative ale monumentelor de arhitectură: bisericile, şcolile, casele şi locuințele, precum şi configurarea anexelor gospodăriilor;
- înregistrarea instrumentelor de lucru existente în gospodării;
- surprinderea unei viziuni panoramice asupra aşezărilor comunităților;
- surprinderea diferitelor momente ale vieții cotidiene, laice şi religioase din cadrul unei localități: aspecte din timpul Liturghiei, momentele activităților culturale economice, agricole şi casnice;
- reliefarea atitudinii față de moarte prin prisma monumentului funerar;
- cercetarea structurii compozițiilor decorative ale costumului tradițional istroromân;
- realizarea unor duplicate după fotografii şi documente vechi, existente în arhivele personale ale unor locuitori;
- întocmirea unor schițe, care să fixeze detalii asupra tipologiei locuințelor, asupra gospodăriilor în ansamblu, asupra troițelor, a diferitelor obiecte şi instrumente existente în gospodării, precum şi ale costumului tradițional istroromân;
- întocmirea unui vocabular al celor mai uzuale cuvinte istroromâne care se mai păstrează astăzi în comunitățile menționate;
- stabilirea unor contacte culturale cu reprezentanți ai comunității istroromâne.

Succintă descriere a habitatului principalelor localități cercetate.

Localitatea Suşnevița

Suşnevița, localitate cu cei mai mulți vorbitori de istroromână din ramura de sud (cele mai multe sate istroromâne sunt situate în partea de sud a Muntelui Maggiore), este situată pe o arteră principală de circulație (Pazin – Paz – Labin).

Satul se află în apropierea masivului Ucka (Monte Maggiore), la 40 de kilometri de oraşul Labin. Casele sunt în număr restrâns, aproximativ 30 la număr, fiind înşirate de-a lungul drumului ce duce la cătunele Brdo şi Subcodru, unde odinioară trăiau foarte mulți istroromâni, astăzi viețuind doar un istroromân.

În localitate în secolele trecute, s-a vorbit mult limba italiană (venețiana istriotă), iar în prezent se vorbeşte frecvent croata, în detrimentul dialectului. Astăzi, există un număr restrâns de vorbitori, aproximativ 20 de persoane, în timp ce în satul din apropiere Bârdo, mai există un cunoscător al limbii.

Referitor la tradiții şi obiceiuri, locuitorii nu mai dețin informații, acestea fiind cunoscute doar din cărți. Încă din secolul al XIX-lea, croații au dus o politică de

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

deznaționalizare, prin autoritatea preotului. Acesta nu îi lăsa pe istroromânii din satele de la poalele muntelui să îşi practice datinile străbune, nici să vorbească în limba lor, ci doar în limbă croată. Cu timpul tradițiile păstrate de la strămoşi au fost înlocuite cu cele croate.

Mărturii scrise despre modul de viață, creații literare, etnografie şi limbă a celor din Suşnievița, întâlnim în lucrările de referință ale cercetătorilor care au trecut prin sat în secolele trecute. În fiecare an dialectologi din România, dar şi din alte țări vin pentru a constata rapida dispariție a acestui dialect. În decursul cercetărilor derulate de către echipa de la Muzeul „ASTRA" în această localitate, am putut constata situația actuală a acestora, şi totodată faptul că, numărându-se printre ultimii păstrători ai „valorilor" istroromâne, în conştiința lor nu ocupă un loc primordial preocuparea pentru conservarea ultimelor elemente de patrimoniu material şi mai ales imaterial, de care dispun. Tinerii nu conştientizează faptul că, de la an la an, din modestul vocabular istroromân dispar cuvinte, sensurile lor fiind exprimate cu ajutorul lexicului croat. Atitudinea lor este vizibilă, refuzând a „cuvânta" în limba strămoşilor chiar şi în cadrul familial.

Localitatea Zejane/Jeiane/Jeieni

Zejane (denumirea croată a localității, iar Jeiane denumire folosită frecvent de cercetătorii români), este una dintre localitățile ce aparțin comunei Matulji. Aceasta se află la o distanță de 35 de kilometri de oraşul port Rijeka.

Istroromânii din acest sat trăiesc şi astăzi compact (110 case, şi aproximativ 125 de locuitori). Numărul locuitorilor din acest sat apare diferit de la un autor la altul în diverse statistici publicate de-a lungul anilor, oscilând între 505 (în 1850, după Pr. Miklosich), 674 (în 1913, după Sehuoh), 450 -500 (în 1959-1963 după August Kovacec) şi 500 (în 1964) după Radu Flore. Astăzi, în Jeiane, numai cei în vârstă „cuvântă jeianski", tinerii „ cuvântă" numai cu ocazia spectacolelor pe care le susțin în diferite oraşe, care au drept scop prezentarea tradițiilor. „Feciorii mai cunosc obiceiurile noastre, înțeleg limba, dar n-o mai cuvântează" ne-au mărturisit mai mulți dintre localnicii din Zejane, considerând că este un fenomen care nu mai poate fi oprit.

Istroromânii de aici nu au şcoli, nu au asociații, nu au nicio organizație proprie (există Asociația „Andrei Glavina" din Italia condusă de domnul Emil Petru Rațiu, care îi susține şi promovează în Europa) care să lupte pentru păstrarea graiului.

În bisericile lor catolice se slujeşte numai în limba croată, de către preoți croați. Dintre obiceiurile care se mai păstrează amintim unul singur ***Carnavalul***, legat de pregătirea pentru postul Paştelui. Carnavalul începe în data de 6 ianuarie, când este marcată în calendar sărbătoarea ***Trei Crai***. Cu o săptămână înainte de începerea postului, primul semn care arată că în sat este „pust" (carnaval) este o păpuşă spânzurată pe un stâlp din mijlocul satului. Cei care participă la carnaval sunt numiți ***zvonceari*** sau ***clopotari.***

Costumul zvonciarilor este compus din următoarele elemente: ***tricou marinăresc***, pe care sunt prinse două ***fațole*** (batiste albe), în spate o ***şubă*** din blană de oaie, de care se leagă cu ajutorul unei tehnici marinăreşti, ***trei clopote*** mari. Pe cap poartă un ***kumaroak***, pe care sunt prinse sute de fâşii multicolore, care cad pe spate, iar deasupra ***două rozile***, ce simbolizează soarele. Pantalonii şi încălțămintea au aceleaşi denumiri ca şi la costumul tradițional.

Zvoncearii sunt însoțiți de un grup de muzicanți şi de câteva fete, care adună într-un coş tot ceea ce „colindătorii" primesc de la cei pe care îi vizitează, cu scopul de a le purifica gospodăria: ouă, slănină şi alte produse alimentare, dar şi câțiva bani. Din produsele adunate, în sâmbăta de dinaintea începerii postului, când are loc ultimul bal se pregătesc omlete şi se prăjeşte slănină, cârnați şi alte bunătăți, care sunt servite tuturor participanților.

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

Astăzi aceştia îşi descriu cu dificultate portul popular şi costumul zvoncearilor, deoarece, puţini mai sunt cei care cunosc denumirile fiecărui obiect de vestimentaţie în dialectul istroromân folosit în secolele trecute de către strămoşii lor, în fiecare zi.

Costumul popular se mai păstrează astăzi numai în această localitate, fiind purtat de femei, bărbaţi şi tineri, doar în timpul carnavalului sau când sunt chemaţi să susţină diferite momente artistice, atât în Croaţia, cât şi în alte ţări europene.

Costumul femeilor ne-a fost descris ca având următoarele componente: ***faţo*** (batic de culoare roşie, ce prezintă diferite motive vegetale cu nuanţe de roşu, galben, verde, albastru etc, ce se poartă pe spate atât de femei, cât şi de către bărbaţi), ***opleici*** (cămaşă de culoare albă, cu o broderie la baza gâtului de aceeaşi culoare, care în funcţie de anotimp este fie cu mânecă lungă, fie cu mânecă scurtă), ***pocirneka*** (rochie de culoare neagră, fără mâneci,are la bază o panglică de culoare roşie), deasupra rochiei se află ***firtuhu*** (un şorţ, de diferite culori, în care una predomină, iar celelalte conturează motivele de factură vegetală, geometrice etc. nelipsite de pe acest obiect de vestimentaţie, acestea punând în evidenţă întregul costum tradiţional). Pe sub rochie se poartă o fustă, creaţă, de culoare albă, apretată, pentru a da un aspect special ţinutei. În jurul taliei se leagă cu ***coaniţa*** (bata mai lată) şi cu ***tisuta*** (bata mai subţire). Picioarele le sunt acoperite cu ciorapi mai groşi, de culoare albă numiţi ***bicivi***, iar ca şi încălţăminte poartă ghete joase sau înalte de culoare neagră (postole).

Bărbaţii poartă fie doar o cămaşa (cusulia?), fie şi o vestă de culoare neagră, acest element fiind vizibil în funcţie de rolul pe care îl are acesta în cadrul grupului folcloric. În dialectul istroromân actual, pentru pantaloni se foloseşte termenul de ***braghesi***, care pot fi de culoare neagră sau albă, tot în raport cu rolul actantului. Pe cap bărbatul poartă o pălărie de culoare neagră, iar în picioare, la fel ca şi femeia, ***postole*** care sunt întotdeauna negre.

Din păcate, astăzi în Jeiane, numărul posesorilor de costume populare este în scădere, cele existente sunt păstrate de la părinţi şi bunici, şi se transmit mai departe tinerilor ca un simbol aparte al identităţii istroromâne.

Arhitectura caselor este predominant de piatră, cu învelitoare de olane, reprezentativă zonelor de munte din Croaţia.

Ocupaţiile sunt legate de gospodărie, cei în vârstă se ocupă cu creşterea animalelor şi grădinărit, păstrând amintirea ocupaţiei de bază ale strămoşilor până la Primul Război Mondial şi anume cărbunăritul. Tinerii lucrează în oraşele din apropiere, practicând diverse meserii.

Din cauza puternicilor schimbări, în planul tradiţiei cel mai greu a fost de observat şi cercetat interiorul tradiţional. Acesta pare că nu mai există, dar cercetarea nu a fost pe deplin realizată în acest domeniu.

Există încă patrimoniu material tradiţional agricol, prin grajdurile devenite magazii, în lipsa animalelor. Unul din posibilele ajutoare dat în cadrul efortului de păstrare a identităţii (alături de altele) ar fi organizarea unui muzeu etnografic, cu atât mai mult cu cât se pare că există preocupări de acest fel, preocupări care ar putea fi duse la capăt pe baza valorificării patrimoniului existent.

Cercetarea a urmărit atât teme etnografice, cât şi teme lingvistice, precum: condiţiile de mediu, aşezarea, gospodăria, casa, ocupaţiile, tradiţiile, elemente de port, aspecte actuale ale dialectului istroromân.

În cele 8 zile de cercetarea, obiectivele au fost atinse, realizându-se, totodată, o cuprinzătoare arhivă fotografică, video şi de interviuri, care a fost folosită în realizarea produselor proiectului. Între acestea menţionăm:

- volumul de studii referitor la istoria şi patrimoniul etnografic al comunităţilor istroromâne din satele Jeiane şi Susnieviţa;
- filmul de prezentare, a celor două comunităţi.

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

Ca urmarea a contactelor create cu autoritățile culturale şi administrative din zonă, în timpul investigațiilor de teren, am deschis posibilități de colaborare cu acestea, pe termen mediu şi lung, în vederea aprofundării anumitor activități importante.

De comun acord am stabilit să întreținem, în viitor, un dialog continuu cu câțiva membri ai comunităților, aceştia manifestându-şi intențiile de implicare atât în derularea acestui proiect, cât şi în extinderea lui.

În cadrul celor două zile dedicate comunității istroromânilor din Croația, desfăşurate în 5 şi 6 septembrie au avut loc următoarele manifestări:

În data de **5 septembrie**, vernisajul expoziției ***Istroromânii ieri şi azi***, realizată de către cav. uff. dott. Ervino Curtis, preşedintele ***Asociației de prietenie italo-române Decebal*** din Trieste, Italia, expoziție unică în Europa, prin cele 65 de panouri cu fotografii, hărți şi documente inedite, ce surprind momente definitorii din istoria şi cultura acestuia popor, de - a lungul timpului.

Ervino Curtis, un incurabil pasionat de istorie, studiază şi se documentează în bibliotecile din Italia, Austria, Iugoslavia şi România, înființând în anul 1987 *Asociația Decebal*, cu scopul de a repune în valoare această comunitate, acum pe cale de dispariție. Încurajat şi ajutat de către cercetători şi universitari din Timişoara, Cluj, Praga, Pola, Veneția, Roma şi Viena, Ervino Curtis a demarat un proiect susținut de Uniunea Europeană, realizând această expoziție, pe care o itinerează în oraşele: Trieste, Topo-Spilimbergo, Veneția, Timişoara şi la Sibiu.

La vernisaj au luat cuvântul personalități din sfera vieții culturale româneşti, problematica istroromânilor fiind pusă în dezbatere din multiple unghiuri de analiză. Succintele alocuțiuni au realizat o introducere binevenită publicului local, acesta din urmă fiind mai mult familiarizat cu subiectul în dezbatere.

- Prof. dr. Corneliu Bucur, Director General, Complexul Național Muzeal „ASTRA" Sibiu
- Tomislav Vlahutin, Secretar pe probleme culturale în cadrul Ambasadei Croației în România;
- Gheorghe Iancov, Deputat din partea Uniunii Croaților din România;
- Adrian Bourceanu de la Direcția pentru Relațiile cu Romanii de Pretutindeni;
- Iosif Moldovan, Vice-preşedintele Consiliului Județean Sibiu;
- arh. Ioana Urdea, din partea Primăriei Municipiului Sibiu;
- Elena Pantazescu Curtis;
- Cav. uff. dott. Ervino Curtis;
- Dr. Emil Petru Rațiu, Preşedintele Asociației *Andrei Glavina,* Italia;
- Prof. univ. dr. Vasile Frățilă, Universitatea de Vest Timişoara;
- Conf. dr. Viorica Bălteanu, Universitatea de Vest Timişoara
- Mauro Doricici, conducătorul ansamblului folcloric „Zvonciarii" din localitatea Jeiane, Croația.

Momentele artistice care au animat vernisajul au fost susținute de către reprezentanții istroromânilor din Jeiane, precum şi de către tânărul naist Radu Nechifor, discipol al maestrului Gheorghe Zamfir.

Cei prezenți la vernisaj (peste 80 de persoane) au beneficiat de un ghidajul exhaustiv al expoziției, făcut de însuşi realizatorul acesteia, domnul dott. Ervino Curtis.

Expoziția a fost deschisă în perioada 5-15 septembrie, în sala de expoziție din interiorul Primăriei Municipiului Sibiu, fiind vizitată de un număr de peste 200 de persoane.

În data de ***6 septembrie*** începând cu orele 9^{00}, specialişti din Italia şi România au dezbătut aspecte complexe de istorie, antropologie, etnografie şi limbă, în cadrul Simpozionului ***Repere cultural–istorice istroromâne***. Manifestarea a reunit specialişti (lingvişti, istorici, etnografi) precum:

- Dr. Emil Petru Rațiu, Roma, Italia;

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

- Dr. Ervino Curtis, preşedintele Asociației de Prietenie italo-română *Decebal*, din Trieste, Italia;
- Prof. univ. dr. Vasile Frățilă, Universitatea de Vest Timişoara;
- Prof. univ. dr. Richard Sârbu, Universitatea de Vest Timişoara;
- Conf. univ. dr. Viorica Bălteanu, Universitatea de Vest Timişoara
- Asis. univ. drd. Ana-Maria Pop, Universitatea de Vest Timişoara;
- Drd. Lucian Miclăuş, Universitatea de Vest Timişoara;
- Drd. Lucian Robu, documentarist, Casa Corpului Didactic;
- Dr. Ovidiu Baron, CNM „ASTRA" Sibiu;
- Drd. Valerie Deleanu, cercetător CNM „ASTRA" Sibiu şi
- Elena Ramona Potoroacă, muzeograf, CNM „ASTRA" Sibiu.

Timp de 4 ore, cei prezenți şi-au susținut lucrările, au avut loc discuții şi s-a răspuns la întrebările venite din rândul publicului asistent, s-au pus în discuție cercetări noi sau consacrate, în special în ceea ce priveşte problematicile din sfera lingvisticii. Rolul acestora devine cu atât mai important, cu cât ele pun în discuție, din perspectiva vechimii limbii istroromâne, însăşi originea şi devenirea acestei ramuri a romanității balcanice.

Lucrările Simpozionului au fost reunite într-un volum de studii, cu specific complex – lingvistic, etnografic, istoric - ce a apărut la sfârşitul lunii septembrie, şi care va capacita, sperăm atenția publicului avizat, în sensul extinderii interesului pentru istroromâni.

În cadrul Simpozionului a avut loc şi proiecția filmelor documentare ***Cici e Ciribiri, i Romeni dell'Istria***, realizat de Duccio Pugliese şi Mauro Tonini, din Trieste, Italia, precum şi filmul ***Pe urmele istroromânilor din Croația***, rezultat al investigațiilor de teren derulate de către muzeografii Complexului Național Muzeal „ASTRA" în luna iunie 2008, în satele locuite de istroromâni, de pe teritoriul Croației.

Primul film, a fost realizat în urmă cu zece ani şi reuneşte mărturii lingvistice şi folcloristice istroromâne, extrem de importante pentru conturarea unei imagini dinamice asupra cântecului şi limbii tradiționale istroromâne. Se observă deopotrivă şi componenta multilingvistică, având în vedere influența pe care limba italiană a exercitat-o asupra istroromânei. Cel de al doilea film are un caracter de sinteză, căutând să insereze, pe firul narativ, elementele esențiale, istorice, etnografice, lingvistice, ce pot ajuta la reconstituirea filmică a evoluției unei ramuri vechi a românilor.

În aceeaşi zi, începând cu orele 19.00 a avut loc în Piața Mare, o prezentare a tradițiilor istroromâne, susținută în cadrul unui spectacol de 40 de minute de către ***Ansamblul Folcloric „Zvonciarii"*** (Clopotarii) din localitatea Jeiane. Aceştia au adus în atenția publicului sibian dansuri şi cântece specifice istroromânilor, puțin cunoscute spațiului românesc, precum şi un obicei vechi, acela al clopotarilor, care se practică şi astăzi din luna ianuarie şi până la Lăsatul Secului. Clopotarii traversează toate comunitățile, având rolul de a alunga atât spiritele rele, cât şi anotimpul de iarnă, fiind considerat un obicei cu rol apotropaic. Formele de manifestare a acestui obicei prezintă un grad sporit de similaritate cu jocul măştilor, practicat la nord de Dunăre, în preajma sărbătorilor de iarnă.

Evenimentele culturale din aceste zile au avut ca obiectiv declarat evidențierea importanței păstrării şi consolidării patrimoniului acestei comunități, în contextul unei deprecieri continue, demografice, lingvistice şi culturale. Toate acestea sunt pericole care grăbesc, în mod iremediabil disoluția identității istroromâne, deşi este foarte bine cunoscută originea comună, etnică şi lingvistică. Ca rezultat al diversității cercetărilor a fost lansat volumul de studii *Istroromânii: repere cultural-istorice*, cuprinzând lucrările simpozionului ştiințific, desfăşurat în luna septembrie. Publicația cuprinde materiale semnate de specialiştii prezenți la Sibiu. Temele abordate sunt rezultatele unor ample

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

cercetări de teren, care vin în completarea documentării desfăşurate în arhive şi biblioteci, atât din țară, cât şi din străinătate. Partea ştiințifică este completată de o bogată galerie de imagini, care cuprinde hărți, litografii şi fotografii realizate în timpul cercetărilor de teren întreprinse de către muzeografii Complexului Național Muzeal „ASTRA" în satele locuite de istroromâni.

Concluzii

Analiza succintă a principalelor componente ce definesc cultura istroromână, realizată în derularea acestui proiect, scoate în evidență, din perspectiva cotidiană, o rapidă diluare a acestei culturi, caracterizată de o oralitate dominantă. Valorile materiale şi imateriale s-au perpetuat, din generație în generație, în acel spațiu auster de munte tot prin intermediul oralității. Istroromânii nu excelează în ceea ce priveşte colecțiile documentare sau testimoniile scrise, atunci când ne raportăm la un discurs descriptiv asupra culturii lor.

Acest fapt a reprezentat un dezavantaj, mai ales că avem de a face cu producții culturale care ar fi necesitat o arhivare documentară. Oralitatea excesivă a făcut, ca odată cu trecerea timpului, calitatea produselor culturale originale să se altereze.

Se poate observa în bună măsură că multe dintre practicile culturale (jocul cu măşti – varianta zvonciarilor, credințele şi atitudinile de sorginte precreştină, elementele de port popular, dansurile) prezintă puternice similitudini cu cele de la nord de Carpați.

Incursiunile cercetătorilor astăzi, în spațiul lor de rezidență aduc la lumină urme mult deteriorate ale unei culturi materiale care depozita cândva esențele unei grandori specifice mândrei oamenilor de la munte. Casele mici, de piatră, acoperite cu urme de rogojini, singura încăpere cu dublă destinație cea de locuire şi de depozit, depun mărturie asupra conservatorismului şi durității unui trai care a receptat multiplele fluctuații economice de-a lungul timpului.

Astăzi elementele de cultură imaterială sunt atât de firave, încât nu mai pot depune mărturie asupra consistenței lor de odinioară. Reconsolidarea identității istroromâne este greu de intuit astăzi. Absența unei şcoli în limba istroromână dar şi a unei viziuni educaționale de ansamblu fac aproape imposibilă resuscitarea spirituală şi culturală invocată anterior.

THE CULTURAL PROJECT "*HISTRO-ROMANIANS*". THE ASSETS AND TRADITIONS IN A CONTINUOUS PROCESS OF PERMANENCE AND STRENGTHENING. GENERAL PRESENTATION

The Istroromanians represent today, in the conscience of their contemporaries, the vivid example of the ethnic and demographic dissolution of an old branch, the Romanians. It can easily be noticed that, at a large extent, the cultural practices (believes and attitudes of pre-Christian origin, traditional folk costumes, dances etc.) include strong similarities with the ones met at the North of the Carpathians.

Their cultural products have a dominant oral character which made them very perishable and subject to changes throughout the ages; today, few people from the Croatian communities can reproduce poems or songs of their ancestors.

The demographic diminishing of the istroromanian communities and the gradual loss of linguistic structures and main traditions place this branch of the Romanians on an irreparable declining trend.

In a symbolic way, only the carnivals of the Zvonciari, the folk costumes and the traditional songs remind us of the originality and richness of the bygone celebrations.

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

Case din localitatea Jeiane

Cea mai veche casă din localitatea Jeiane (secolul al XVIII-lea)

Troiță din localitatea Jeiane

Case din localitatea Suşnieviţa

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

Aspecte din cimitirul localităţii Mune Mare

O parte din echipa de cercetare la intrarea în prima localitate cercetată – Jeiane

Localitatea Jeiane- cadru general

Mauro Doricic istroromân din Jeiane

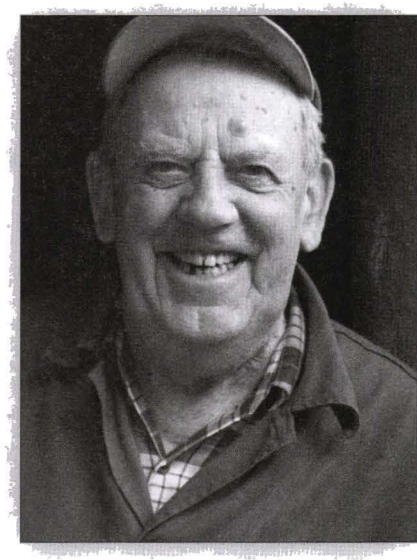

Mirko Belulovic, (81 ani) istroromân din Suşnieviţa

Ivan Sancovici, istroromân din Jeiane şi Valer Deleanu cercetăror Muzeul „ASTRA" în dialog despre cel mai vechi instrument muzical istroromân - ţindra

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro